

Roll Number		
-------------	--	--

SET C

INDIAN SCHOOL MUSCAT
FIRST MID TERM EXAMINATION
SUBJECT : SANSKRIT

CLASS: IX

Sub.Code: 122

Time Allotted: 3 Hrs.

19.09.2018

Max.Marks: 80

General Instructions:

1. प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

खण्डः (क) अपठित-अवबोधनम्	5 अंकाः
खण्डः (ख) रचनात्मकं - कार्यम्	15 अंकाः
खण्डः (ग) अनुप्रयुक्त- व्याकरणम्	25 अंकाः
खण्डः (घ) पठित अवबोधनम्	35 अंकाः

2. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।

3. प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारम् क्रमेणैव लेखनीयानि ।

खण्ड 'क' अपठित अवबोधनम्

प्रश्न 1 अधोलिखितम् अनुच्छेदम् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

एकदा वनराजः केसरी अति पिपासितः आसीत् । सः श्रान्तः आसीत् । सः जलं पातुमेच्छत् । सः वने शीतलस्य जलस्य कुण्डस्य समीपे आगच्छति स्म, तदैव एकः व्याघ्रः अपि तत्रागच्छत् । तं दृष्ट्वा सिंहः अगर्जत् त्वं अत्र किमर्थं आगच्छः? सः तु वनराजः आसीत् । व्याघ्रः आत्मनं अकथयत् सः किं चिन्तयति यत् सः एव शक्तिशाली अस्ति? तदा सः उच्चैः अकथयत् अहमपि समानं प्रश्नं प्रष्टुं इच्छामि? सिंहाय एवमपेक्षितं नास्ति ।

(क) एकपदेन उत्तरत 2×1/2=1

- (क) कुण्डे कीदृशम् जलम् आसीत्?
(ख) वनराजः केसरी कीदृशी आसीत् ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत 2×1=2

- (क) व्याघ्रं दृष्ट्वा सिंहः किं अकथयत् ?
(ख) व्याघ्रं आत्मनं किं अकथयत्?

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत - 4×1/2=2

- (क) सः श्रान्त अपि आसीत् अत्र 'आसीत्' पदस्य किं कर्तृपदमस्ति?
(सः, श्रान्तः, व्याघ्रः)

- (ख) 'वारि' इत्यर्थे किं पदं गद्यांशे प्रयुक्तम्?
(वने, जलं, अतितापः)

(ग) 'दूरे' पदस्य किम् विलोमपदं गद्यांशे आगतः ?

(तटे, निकषा, समीपे)

(घ) 'केसरी' पदस्य कः पर्यायपदं गद्यांशे आगत ?

(श्रान्तः, वनराजः, व्याघ्रः)

खण्ड 'ख' रचनात्मक लेखनम्

प्रश्न 2 स्वजन्मदिवसे मित्रं प्रति लिखितं पत्रम् मञ्जूषाया प्रदत्पदानां सहायतया पूरयत् -

$10 \times 1/2 = 5$

1).....

दिनांडकः × × ×

पिय मित्र राघव,

मधुरस्मृत्यः

अत्र कुशलम् तत्रास्तु । भवान् इदम् 2)..... अत्यधिकं हर्षितः भविष्यति यत् मम 3).....

आगामिरविवासरे भविष्यति । प्रतिवर्षमिव मम गृहे लघु समारोहस्य 4)..... पूजायःकार्यक्रमः

5) ..... भवति । सर्वाणि अपि 6)..... आगमिष्यन्ति । तु भ्यम् अपि 7)..... प्रेष्यामि ।

अतएव समये आगत्य 8)..... शोभाम् 9)..... ।

तव आभिन्नं मित्रं

10).....

जन्मदिवसः, ज्ञात्वा, परीक्षाभवनात्, आयोजनम्, पञ्चवादने
मित्राणि, निमन्त्रणं, दिनेशः, समारोहस्य, वर्धस्व

प्रश्न 3 (क) चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृते लिखत ।

$5 \times 1 = 5$

मञ्जूषा -

उपवनस्य,	महिला,	बालकाः,	कीडन्ति,	पुष्पाणि
मेघाः	विकसन्ति,	सूर्यः,	वृक्षैः,	शुद्धम्

(ख) मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया 'अनुशासनम्' इति विषयम् अधिकृत्य संस्कृतभाषायां पञ्चवाक्यानि लिखत ।

मञ्जूषा-

नियमपालनम्,	आज्ञापालनम् ,	संविधानस्य,	नियमाः,	उत्तमः,
नागरिकः,	समाजोत्थानम् ,	संघटनस्य आधारः,	प्रकृतौ अनुशासनम्	

प्रश्न 4 अधोलिखित वाक्यानाम् संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरुत -

5×1=5

- (क) बालिका खेलने के लिए उद्यान में जाती है ।
- (ख) कक्षा के बाहर छात्र कोलाहल कर रहे हैं ।
- (ग) तुम कहाँ जाकर खेलते हो ?
- (घ) छात्र पुस्तक पढ़ने के लिए पुस्तकालय आते हैं ।
- (ङ) उस वन में हाथी के साथ अनेक पशु रहते थे ।

खण्ड 'ग' -अनुप्रयुक्त -व्याकरणम्

प्रश्न 5 अधोलिखित वर्णान् सम्बोध्य रिक्तस्थानं पूरयत -

2×1=1

- (क) वृद्धा=व+ .....+द+ध+आ (र,ऋ)
- (ख) प+उ+ष+प+आ+ण+आ+म=.....
- (ग) पुष्पाणाम् (ख) पुषपाणाम् (ग) पुष्पानाम् (ध) पुश्पाणाम्

(ग) अधोलिखित वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि लिखत ।

2×1=2

इ = (ओष्ठ, दन्तय, तालव्य)
ण = (कण्ठः, नासिका, दन्तय)

प्रश्न 6 अधोलिखित रेखांकितपदानाम् सम्बिं सन्धिच्छिदेदं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत -

4×1=4

- (क) छात्रः तपोवनम् गच्छति ।
(तपः+वनम् , तपो+उपवनम् , तपः+उपवनम्)
- (ख) विद्यालये पुस्तक+आलयः अपि अस्ति ।
(पुस्तकालया, पुस्तकालयः, पुस्तकालयाः)
- (ग) नेता समारोहस्य उद्घाटनम् करोति ?
(उत् +घाटनम् , उद+घाटम् , उद+घाटनम्)

(घ) इदार्णि ग्रीष्म +ऋतुः अस्ति ।

(ग्रीष्म +ऋतुः, ग्रीष्म +तुः , ग्रीष्म+र्तुः)

प्रश्न 7 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचितविभक्तिपदेन पूरयत -

6×1=6

(क) ..... सरोवरे नीलकमलानि सन्ति । (इदम्- सप्तमी)
(अस्य , अस्मिन् , अस्याम्)

(ख) .....सह काकाः अपि उत्पत्तिः । (चटका)
(चटकाभिः, चटकायाः, चटकैः)

(ग) अहम् सर्वदा ..... नमामि । (पितृ)
(पितरम्, पितुः, पित्रे)

(घ) उद्याने ..... लताः सन्ति । (चत्वार- स्त्री०)
(चत्वारः, चतस्रः, चत्वारि)

(ङ) कारयाने चत्वारि ..... भवन्ति । (चक)
(चकाः, चक्रम्, चक्राणि)

(च) ..... बालकाः कक्षायाम् गीतं अगायन् ।
(एकादश, एकादशा, एकदशः)

प्रश्न 8 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचित धातुपदेन पूरयत -

3×1=3

(क) वानराः कदलीफलानि ..... ।
(भक्षति, भक्षयन्ति, भक्षयन्ती)

(ख) सा महिला जलम् ..... ।
(आनयन्ति , आनयति, आनयामि)

(ग) अस्माकं देशः कदापि पराधीन न ..... ।
(भवेताम्, भवेयुः, भवेत)

प्रश्न 9 अधोलिखित प्रदत्तेषु वाक्येषु उचितं विभक्तिं प्रयुज्य वाक्यानि पूरयत -

4×1=4

(क) ..... मयूरः श्रेष्ठः मन्यते । (पक्षी)
(पक्षीभ्याम् , पक्षीभ्यः, पक्षीषु)

(ख) ..... नमः । (अध्यापकः)
(अध्यापकाय, अध्यापकैः, अध्यापकाम्)

(ग) .....परितः खगाः उत्पत्तिः । (विद्यालय)
(विद्यालयस्य, विद्यालये, विद्यालयं)

(घ) ..... उपरि वृक्षाः सन्ति । (पर्वत)
 (पर्वते, पर्वतस्य, पर्वतात्)

प्रश्न 10 प्रदत्तविकलपेभ्यः उचितं उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

3×1=3

(क) बालकाः..... पुस्तकालयं गच्छन्ति । । (पठितुम्)
 (पठ+तुमन् , पठि+तुमन्, पठ+तुमन्)

(ख) रामकथां..... जनाः गच्छन्ति । । (श्रु+कत्वा)
 (श्रुत्वा, श्रुकत्वा, श्रुकत्वा)

(ग) सः वृक्षं ..... पश्यति । (आ+रुह+ल्पय)
 (आरुह्य, अवरुह्य, आरोह्य)

प्रश्न 11 अधोलिखितेषु पदेषु उपसर्गान् धातून च पृथक कृत्वा लिखत -

4×1/2=2

(क) ..... कुलं शोभते । (सुपुत्रम् , सुपुत्रेण, सुपुत्रे)
 (ख) शिक्षकः विद्यालयात् ..... । (निर्गच्छति, निर्गच्छन्ति, निर्गच्छतः)
 (ग) पुत्रः पितरम् ..... । (प्रतिवदत्, प्रत्यावदत्, प्रत्यवदत्)
 (घ) गडगा हिमालयात् ..... । (प्रभवती, प्रभवति, प्रभवति)

खण्ड 'घ' पठित अवबोधनम्

प्रश्न 12 अधोलिखितं गद्याशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत-

स वालः कृतमनेन मिथ्यागर्वितेन कीटेनइत्यन्यतो दत्तदृष्टिश्चटकमेकं

तृणश्लाकादिकमाददानमपश्यत् । उवाच च- “अयि चटककपोत! मानुषश्य मम मित्रं भविष्यसि? एहि
 कीडावः । त्यज शुष्कमेतत् तृणम् स्वादूनि भक्ष्यकवलानि ते दास्यामि” इति । स तु नीडः कार्यो
 बटदुशग्वायां तद्यामि कार्येण इत्युक्त्वा स्वकर्मव्यग्रो बभूव ।

(क) एकपदेन उत्तरत-

2×1=2

- (1) गिन्न वालः चटककपोतं किम् अकथयत् ?
- (2) वालः चटककपोतं किम् दातुम् इच्छति ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2

- (1) चटककपोतः वालं किम् उत्तरत?
- (2) वालं उत्तरम् दत्वा चटककपोतः किं अकरोत ?

(ख) निर्देशानुसारं उत्तरत-

4×1/2=2

- (1)'आगच्छ' इति पदस्य समानार्थकपदं किम् ?
 (त्यज, एहि, दास्यामि)

- (2)'कार्येण' इति पदे किम् विभक्तिं अस्ति ?
 (तृतीया , सप्तमी, प्रथमा)

(ग) (३) 'शत्रु' इति पदस्य विलोमपदं किम् ?
(मानुषं, मित्रं, मम)

(४) 'कीडावः' इति क्रियापदे किम् लकारं ?
(लोट, लृट, लद)

प्रश्न 13 अधोलिखितं पद्याशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

लतानां नितान्तं सुम शान्तिशीलम्
चलेदुच्छलेत्कान्तसलिलं सलीलम्,
तवाकर्ण्य वीणामदीनां नदीनाम् । ।

(क) <u>एकपदेन उत्तरत-</u> (१) केषाम् कान्तसलिलम् उच्छ्लेत् ? (२) कविः शारदां किम् वादयितुम् कथयति ?	2×1=2
(ख) <u>पूर्णवाक्येन उत्तरत-</u> (१) किम् श्रुत्वा लतानाम् सुमं चलेत् ? (२) उच्छ्लेत् किं चलति ?	2
(ग) <u>निर्देशानुसारं उत्तरत-</u> (१) 'वीणां इति पदे का विभक्ति ? (द्वितीया, प्रथमा, पष्ठी) (२) 'जलम्' इत्यर्थे किम् पदम् प्रयुक्तम् ? (नदीनाम्, सुमं, सलिलम्) (३) 'तवाकर्ण्य' इति पदे कः प्रत्ययः ? (णिच, ल्यप्, क्त) (४) 'कोलाहलम्' इति पदस्य विलोमपदं किम् ? (शान्तिं, नितान्तं, उच्छ्लेत	4×1/2=2

प्रश्न 14 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

विमला - अहो नृशंसता युष्माकम् । अहो लोलुपता..... ।

श्वश्रूः - अये एतावत्तव साहसम् त्वं मामाक्षिपसि । नेत्रे दर्शयसि माम् । (श्वसुरः प्रविष्य)

श्वसुर - किं जातम् ? कोऽयं कलहाडम्बरः प्रातः कालादेव ? प्रातः कालिक चायमपीदानीं यावन्न लब्ध्यम्...

श्वश्रूः - का कथा चायपानस्य । त्रोटितानि अनया दुष्ट्या चायभाजनानि । न मया किमपि भणितम् ।

श्वसुर - एतत् सर्वं कथितम् अनया ?

2×1=2

(क)	<u>एकपदेन उत्तरत-</u>	
	(1) 'एतावत्तव साहसम्' एतत् कः कथितम्?	
(ख)	(2) एतस्मिन् नाट्यांशे के प्रत्युत्तरम् ददाति ?	2
	<u>पूर्णवाक्येन उत्तरत-</u>	
	(1) श्वसुर प्रविश्य किम् कथयति ?	
	(2) शवश्वू विमलायाः विषये श्वसुरं किं कथयति ?	$4 \times 1/2 = 2$
(ग)	<u>निर्देशानुसारं उत्तरत-</u>	
	(1) 'कथितम्' इत्यर्थे किं पदं प्रयुक्तम् ? (उक्तम्, कथयति, भणितम्)	
	(2) 'लब्धम्' इति पदे किं मूल धातु प्रयुक्तम् ? (प्राप्य, लभ्, दा)	
	(3) 'युष्माकम्' इति पदे किं विभक्तिं प्रयुक्तम् ? (पञ्चमी, द्वितीया, षष्ठी)	
	(4) 'कूरता' इति पदस्य किं समानार्थकं पदं प्रयुक्तम् ? (लोलुपता, नृशंसता, साहसम्)	

प्रश्न 15	अधोलिखितं रेखांकितपदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -	$5 \times 1 = 5$
(क)	तरो कृपया सः पुत्रम् अप्राज्ञोते ।	
(ख)	स्वर्णकाकं निवारयति बालिका प्रार्थयत् ।	
(ग)	कवि वीणापाणि नवीनां वीणाम् निनादयितुम् कथयति ।	
(घ)	बालिका निर्धनमातुः दुहिता आसीत् ।	
(ङ)	कल्पतरुः पृथिव्या धनानि अवर्षत् ।	

प्रश्न 16 अधोलिखितश्लोकानाम् अन्वयं उचितपदेन पूरयित्वा पुनः लिखत ।

गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति
ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।
आस्वाद्यतोयाः प्रवहन्ति नद्यः
समुद्रमासाद्य भवन्तेया ॥ ॥

(क)	<u>अन्वय-</u> गुणज्ञेषु गुणाः (1) ..... भवन्ति ते (2)..... प्राप्य दोषाः भवन्ति । आस्वाद्यतोयाः (3)..... प्रवहन्ति समुद्र (4)..... भवन्ति ।	$4 \times 1 = 2$
	पिबन्ति नद्यः स्वयमेव नाम्भः , स्वयं न खादन्ति फलानि वृक्षाः । नादन्ति सस्यं खलुवारिवाहाः, परोपकाराय सतां विभूतयः ॥ ॥	
(ख)	<u>अन्वय-</u> नद्य (1).....एव अम्भः न पिबन्ति, (2)..... स्वयं फलानि न खादन्ति । खलु (3)..... सस्यं न अदन्ति, (4)..... सतां विभूतयः ।	$4 \times 1 = 2$

प्रश्न 17	अधोलिखितनि वाक्यानि कथाकमेण संयोज्य लिखत -	8×1/2=4
(क)	ततः प्रभति स विद्याव्यसनी भूत्वा महतीं वैदुषीं प्रथां सम्पदं च लेभे ।	
(ख)	तन्द्रालुर्बालो लज्जया तेषां दृष्टिपथमपि परिहरन्नेकाकी किमप्युद्यानं प्रविवेश ।	
(ग)	कथमस्मिन् जगति प्रत्येकं स्व-स्वकृत्ये निमग्नो भवति ।	
(घ)	भ्रान्तः कश्चन बालः पाठशालागमनवेलायां क्रीडितुं निर्जगाम ।	
(ङ)	अथ स पुष्पोद्यानं व्रजन्तं मधुकरं दृष्ट्वा तं क्रीडाहेतोराहवयत् ।	
(च)	मानुष्य मम मित्रं भविष्यसि । एहि क्रीडावः ।	
(छ)	स तु 'नीडः कार्यो बटदुशाखायां तद्यामि कार्यण' इत्युक्त्वा स्वकर्मव्यग्रो वभूव ।	
(ज)	सः चिन्तयामास विरमन्वेते वराकाः पुस्तकदासाः ।	

प्रश्न 18	अधोलिखित पदानाम् उचितम् पर्यायवाची विलोमपदम् च लिखत -	4×1=4
(क)	<u>पर्यायवाचीपदं -</u>	
	(1) सा <u>पाकशालायाम्</u> भोजनम् पाचयति स्म । (रसोऽगृहे, महानसम्, सुन्दरः)	
	(2) प्रजायै कल्याणाय <u>राजा</u> प्रतिदिने स्वराज्ये भ्रमणं कुर्वेत (मानवः, जनाः, भूपति)	
(ख)	<u>विलोमपदं -</u>	
	(1) <u>तन्द्राल</u> बालः उद्यानं प्रविवेश । (जागरूकः, सरलः, सुन्दरः)	
	(2) शै- शै <u>सूर्यस्तं</u> भवति । (सूर्य उदयः, सूर्योदयः, सूर्यागतः)	

समाप्ता